

УДК 343.98(477)

В. О. Приходько, викладач кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії Харківського національного університету внутрішніх справ

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ОБЛІКІВ: СУЧАСНИЙ СТАН

Досліджено сучасний стан правового забезпечення обліково-реєстраційної діяльності в правоохоронних органах з огляду на оновлені нормативно-правові акти, що її регулюють. Солідна правова база, яка склалася сьогодні, потребує уніфікації термінологічного апарату. Існує необхідність у створенні нормативного акта, який би регламентував основи обліково-реєстраційної діяльності всіх інформаційних систем, що існують в правоохоронних органах держави.

Ключові слова: криміналістичні обліки, інформаційно-довідкове забезпечення, правове регулювання, сучасний стан, шляхи вдосконалення.

Система криміналістичних обліків є складовою частиною інформаційно-довідкового забезпечення розслідування злочинів – учення, основи якого закладено в останню чверть XX ст. Криміналістичні обліки мають давні витoki, які з'явилися ще задовго до виникнення криміналістики як науки. Незважаючи на це, у правоохоронній практиці з певними організаційними, науковими та правовими проблемами формування й використання криміналістичних обліків інформаційно-довідкового забезпечення розслідування злочинів доводиться стикатися й дотепер. Учення про інформаційно-довідкове забезпечення розслідування злочинів як наукова основа функціонування криміналістичних обліків ще не можна вважати сформованим. Воно є одним із найскладніших у криміналістиці.

Слід зазначити, що з кінця XIX ст. й до наших днів дослідженню та розв'язанню проблем в інформаційно-довідковому забезпеченні розслідування злочинів присвячуються роботи вітчизняних і зарубіжних науковців та криміналістів-практиків, зокрема В. Д. Басая, В. В. Бірюкова, Р. С. Белкіна, А. І. Вінберга, Г. Гроса, Є. І. Девікова, Є. П. Іщенко, Є. Д. Лук'янчикова, Д. П. Расейкіна, П. С. Семенівського, М. В. Терзієва, І. Н. Якімова, С. А. Ялишева та ін. Розглядаючи правові засади створення й функціонування кримі-

налістичних обліків, дослідники наводять перелік законів і відомчих нормативних актів, наголошують на потребі у відомчому нормативному акті, у якому б відбивалися загальні вимоги до створення та функціонування інформаційних систем у правоохоронних органах.

Певна низка проблем, пов'язаних із правовим регулюванням функціонування криміналістичних обліків, залишається нерозв'язаною. В. Ю. Владимиров слушно зауважує: «Являючи собою високоефективний засіб оперативно-розшукової й слідчої діяльності, криміналістичні обліки не мають ні єдиної структури, ні загальної законодавчої регламентації»¹. Оновлення нормативно-правової бази в останні декілька років спричинило дослідження й аналізування саме сучасного стану правового забезпечення обліково-реєстраційної діяльності правоохоронних органів.

Правовими засадами створення і функціонування криміналістичних обліків МВС України є закони України, постанови Кабінету Міністрів України, а також відомчі й міжвідомчі накази та інструкції.

Оскільки криміналістичні обліки органів внутрішніх справ являють собою інформаційні системи, то на них поширюється дія законів України «Про інформацію», «Про Національну програму інформатизації». Так, у ст. 3 Закону України «Про інформацію» серед основних напрямів державної інформаційної політики наводяться такі, як забезпечення рівних можливостей щодо створення, збирання, використання, поширення, охорони, захисту інформації; створення інформаційних систем і мереж інформації². У ст. 5 Закону України «Про Національну програму інформатизації» зазначається, що головною метою Національної програми інформатизації є створення необхідних умов для забезпечення громадян і суспільства своєчасною, достовірною та повною інформацією шляхом широкого використання інформаційних технологій, забезпечення інформаційної безпеки держави³.

У законах України – «Про міліцію», «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про розвідувальні органи України», що безпосередньо регламентують діяльність з розслідування злочинів, ідеться про необхідність створення та функціонування різноманітних інформаційних систем у правоохоронних органах. Так, у ст. 11 Закону «Про міліцію» серед прав, наданих міліції для боротьби зі злочинністю, є: виявлення й ведення обліку осіб, які підлягають профілактичному впливу на підставі та в порядку, установлених законодавством; ведення оперативно-пошукових і криміналістичних обліків, обліку адміністративних правопорушень та профілактичного обліку правопорушників, документів, інших передбачених законодавством обліків; проведення фотографування, звукозапису, кіно- й відеозйомки, дактилоскопіювання осіб, яких затримано під підозрою у вчиненні злочину, які взяті під варту, підозрюю-

¹ Цитується за: Криміналістика : учебник / под ред. Т. А. Седовой, А. А. Эксархопуло. — СПб. : Лань, 2001. — С. 397.

² Див.: Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 № 2657-ХІІ [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.

³ Див.: Про Національну програму інформатизації : Закон України від 04.02.1998 № 74/98-ВР [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/74/98-вр>.

ються чи обвинувачуються у вчиненні кримінального правопорушення, а також осіб, підданих адміністративному арешту¹. Стаття 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» закріплює за органами, що займаються оперативно-розшуковою діяльністю, право створювати та застосовувати автоматизовані інформаційні системи².

У ст. 5 Закону України «Про розвідувальні органи України» наголошується, що для виконання покладених на розвідувальні органи України завдань щодо отримання розвідувальної інформації, забезпечення безпеки розвідувальних заходів, захисту своїх сил, засобів та інформаційних систем і об'єктів, а також джерел розвідувальної інформації вони застосовують методи й засоби оперативно-розшукової діяльності³.

У постановах Кабінету Міністрів України також наголошується на необхідності створення інформаційних систем. Так, у Положенні про Державну автомобільну інспекцію Міністерства внутрішніх справ зазначено, що ці підрозділи ведуть автоматизований облік, накопичення, опрацювання й використання даних про транспортні засоби, які підлягають державній реєстрації органами Державтоінспекції, у тому числі відповідних даних про митне оформлення та нотаріальне засвідчення угод щодо них⁴.

Отже, можна стверджувати, що на рівні законів України і постанов Кабінету Міністрів України, у цих нормативних актах розглядаються питання про функціонування певної галузі чи відомства із зазначенням їх права чи обов'язку щодо створення й функціонування інформаційних систем із метою забезпечення виконання своїх завдань.

Нормативні акти нижчого рівня – накази та інструкції безпосередньо видаються для організації й регулювання облікової діяльності. Саме вони докладно регламентують функціонування певного виду обліку. Згідно з Інструкцією з організації функціонування криміналістичних обліків експертної служби МВС України всі криміналістичні обліки поділяються на оперативно-пошукові обліки та інформаційно-довідкові колекції⁵.

Відповідно до Положення про Департамент інформаційно-аналітичного забезпечення МВС України однією з функцій Департаменту є ведення й ви-

¹ Див.: Про міліцію: Закон України від 20.12.1990 № 565-ХІІ [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/565-12>.

² Див.: Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 № 2135-ХІІ [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>.

³ Див.: Про розвідувальні органи України: Закон України від 22.03.2001 № 2331-ІІІ [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2331-14>.

⁴ Див.: Про Положення про Державну автомобільну інспекцію Міністерства внутрішніх справ : постанова Кабінету Міністрів України від 14 квітня 1997 р. № 341 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/341-97-п>.

⁵ Див.: Про затвердження Інструкції з організації функціонування криміналістичних обліків експертної служби МВС : наказ МВС України від 10.09.2009 № 390 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0963-09>.

користання оперативно-розшукових, криміналістичних і профілактичних обліків, обліків адміністративних правопорушень (п. 3.1). Проте далі по тексту Положення (п. 3.10) уживаються інші терміни – «...забезпечення ОВС інформаційно-аналітичною інформацією на основі оперативно-розшукових, персонально-довідкових, статистичних та інших обліків, що ведуться в Департаменті»¹.

У Положенні про Експертну службу МВС України (п. 4.3) одним із завдань експертної служби визначається формування довідково-інформаційних фондів, ведення криміналістичних обліків².

Інструкція з обліку адміністративних правопорушень (п. 2.1) передбачає формування інформаційних обліків про адміністративні правопорушення³.

Інструкцією про порядок функціонування в органах внутрішніх справ та органах охорони державного кордону України обліку осіб, затриманих за порушення законодавства України про державний кордон та правовий статус іноземців (п. 2.1), передбачено порядок функціонування оперативно-довідкових і дактилоскопічних картотек⁴.

Аналізування Закону України «Про міліцію», відомчих, а також міжвідомчих нормативно-правових актів МВС України, які регулюють обліково-реєстраційну діяльність, дозволяє дійти висновку про те, що для позначення одних і тих самих видів обліків уживаються різні терміни, унаслідок чого змішуються поняття при класифікації криміналістичних обліків. Усе це ускладнює сприйняття правових норм, що в них викладені, призводить до помилкового розуміння зазначених термінів.

Наведений перелік відомчих нормативних актів наглядно свідчить про їх взаємну неузгодженість у частині переліку обліків, які використовуються в різних службах МВС України, що є недопустимим для кінцевого споживача правових норм.

Оцінюючи правове забезпечення функціонування криміналістичних обліків, можна констатувати, що на сьогодні склалася солідна правова база, яка регламентує обліково-реєстраційну діяльність. На думку В. В. Бірюкова,

¹ Про затвердження Положення про Департамент інформаційно-аналітичного забезпечення МВС України : наказ МВС України від 5 листопада 2012 р. № 1010 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MVS408.html.

² Див.: Про затвердження Положення про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України : наказ МВС України від 9.08.2012 № 691 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1541-12>.

³ Див.: Про затвердження Інструкції з обліку адміністративних правопорушень : наказ МВС України від 7.11.2012 № 1017 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z2021-12>.

⁴ Див.: Про затвердження Інструкції про порядок функціонування в органах внутрішніх справ та органах охорони державного кордону України обліку осіб, затриманих за порушення законодавства України про державний кордон та про правовий статус іноземців : наказ МВС України від 29.07.2002 № 723/435 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0819-02>.

«саме за такою детальною регламентацією кожного виду обліку створюються умови достовірності, відносності, можливості перевіряти інформацію, яка вміщується до певної інформаційної системи»¹.

На наш погляд, нормативно-правове регулювання формування й використання обліків потребує вдосконалення шляхом приведення до одноманітного вживання, уніфікації термінологічного апарату в законах, відомчих і міжвідомчих наказах та інструкціях, що безпосередньо регулюють функціонування криміналістичних обліків. Таке впорядкування полегшить професійну діяльність працівників правоохоронних органів при роботі із криміналістичними обліками, відповідно, підвищить ефективність їх використання та в цілому позитивно позначиться на розслідуванні злочинів.

Також підтримуємо думки авторитетних учених про створення нормативного акта, який би регламентував основи обліково-реєстраційної діяльності всіх інформаційних систем, що існують на сьогодні в правоохоронних органах України. Видається, що такий крок урегулює не тільки зазначені недоліки правового забезпечення, а й організаційні.

Крім того, досконале правове забезпечення функціонування криміналістичних обліків буде запорукою дотримання таких основних принципів інформаційно-довідкового забезпечення розслідування злочинів, як законність, ефективність і безперервність інформаційного забезпечення, своєчасність забезпечення інформацією, а також захищеність інформації².

ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ КРИМИНАЛИСТИЧЕСКИХ УЧЕТОВ: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ

Приходько В. А.

Исследовано современное состояние правового обеспечения учетно-регистрационной деятельности в правоохранительных органах с учетом обновленных нормативно-правовых актов, которые ее регулируют. Солидная правовая база, которая сложилась на сегодня, нуждается в унификации терминологического аппарата. Существует необходимость в создании нормативного акта, который бы регламентировал основы учетно-регистрационной деятельности всех информационных систем, существующих в правоохранительных органах государства.

Ключевые слова: криминалистические учеты, информационно-справочное обеспечение, правовое регулирование, современное состояние, пути усовершенствования.

¹ Бірюков В. В. Теоретичні основи інформаційно-довідкового забезпечення розслідування злочинів : монографія / В. В. Бірюков. — Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2009. — С. 548.

² Див.: Белов О. А. Принципы информационного обеспечения раскрытия и расследования преступлений / О. А. Белов // Вестник криминалистики. — 2006. — Вып. 3(19). — С. 98–100.

**LEGAL FOUNDATIONS OF CRIMINALISTIC
RECORD FUNCTIONING: PRESENT-DAY STATE**

Prikhodko V. O.

The system of criminalistic records is a component of the study on information and reference provision for crime investigation. It still cannot be considered as a completely formed scientific basis of criminalistic record functioning. Nowadays there still remain unregulated a series of legal areas of criminalistic record functioning. The article studies the present-day state of legal regulation of record keeping and registration activity in law enforcement bodies with regard to the amended normative and legal acts regulating it. The solid legal basis that has been formed as of today requires unification of its terminological apparatus. There is a need to introduce a normative act to regulate the principles of record keeping and registration activity in all information systems that are run in all state law enforcement bodies. The abovementioned areas in record keeping and registration activity improvement will allow resolving not only existing deficiencies in legal provision, but organizational ones as well. The improved legal regulation of criminalistic record functioning will facilitate the work of law enforcement officers while working with them, thus contributing to crime investigation effectiveness.

Keywords: criminalistic records, information and reference provision, legal regulation, present-day state, ways of improvement.